

БЪЛГАРСКИТЕ МИГРАНТСКИ МЕДИИ – ПРОСТРАНСТВА ЗА ПАМЕТ

Анжела Георгиева
Нов български университет

BULGARIAN MIGRANT MEDIA – SPACE FOR MEMORY

Anzhela Georgieva
New Bulgarian University

The article draws attention to a geographically distant but still significant segment of Bulgarian journalism – the media published by the Bulgarian diaspora around the world. The text examines the reasons for the emergence and development of Bulgarian migrant journalism in Central Europe, placing a special emphasis on its significant role in the life of the diaspora. The aim of the article is to present Bulgarian migrant media as spaces of memory – guardians of history and cultural development of migrant communities, and to outline possibilities for future research projects

Key words: Bulgarian diaspora, migration, journalism, migrant media, collective memory

Въведение в темата

Понятието „памет“ е носител на много и различни значения, които все по-често привличат интереса на изследователи от различни области на науката. В настоящата статия паметта ще бъде разглеждана като ключов елемент от изграждането на индивидуалната и колективната идентичност (Проданов 2006: 58 – 85), както и най-вече като посредник, чрез който миналото присъства в настоящето и се съхранява за бъдещето.

За „баща“ на понятието „колективна памет“ се посочва френският социолог Морис Халбвакс. Той разглежда паметта като феномен, който се изгражда от спомените, но не толкова на отделните индивиди, колкото на колектива, откъдето идва и названието „колективна

памет“ (Великова 2019: 117). Именно колективът има задачата не просто да помни, а да пренася и предава спомените на следващите поколения, като периодично ги възпроизвежда. Според френския социолог колективната памет, освен предавана, трябва да бъде съпреживявана от нейните носители (Великова 2019: 118).

В съвременното хуманитарно познание теоретизирането на културната памет се приписва на немския египтолог Ян Асман, който деконструира наложеното от Халбвакс „колективна памет“, въвеждайки две изцяло нови понятия, производни на първото – *комуникативна памет* и *културна памет*.

Асман твърди, че именно комуникативната памет е „паметта на поколенията“, нея по-възрастните представители на общността¹, като носители на семейно-родовата и социалната памет, имат отговорността да предават на следващите поколения (Асман 2001: 48 – 50). Отличителна черта на комуникативната памет е, че ако не бъде документирана или поне вербално предадена, изчезва във времето заедно с нейните носители, т.е. взаимодействието „от човек на човек“ е изключително важно (Асман 2007: 50).

Докато комуникативната памет се разпространява свободно из общността и с нея са ангажирани най-често родствениците, които да я предават на децата и внуците си, то културната памет, притежавайки идентифициращи функции, се нуждае от известни грижи. Разпространението на културната памет е най-често поверено на конкретен кръг от членовете на диаспората – учители, творци, писатели, културни дейци, които да я съхраняват дори чисто материално, под различни форми (текстове, творби, паметници, тържества) за бъдещите поколения (Великова 2019: 119).

По темата за колективната памет работи и френският историк Пиер Нора, който разглежда термина като „спомен или съвкупност от спомени, били те съзнателни или не, за опит преживян и/или митологизиран от някаква жива колективност, от чиято идентичност споменът за миналото е неразделна част“ (Нора 1997: 233). Нора насочва вниманието и към местата, където и чрез които обществото съхранява своите спомени и има възможност да ги преоткрива. Френският историк разделя тези „места за памет“ по следните признаци (Нора 2004: 79):

---

¹ В настоящия текст под общността, следва да се разбира конкретно българската диаспора, живееща в Централна Европа.

- Топографски места – архиви, библиотеки, музеи,
- Паметни места – мемориални места, гробища, паметници,
- Символни места – възпоменания, годишнини, емблеми,
- Функционални места – автобиографии, учебници.

Въпреки различните определения и трактовки, които получава понятието „колективна памет“ от Халбвакс, Асман и Нора, в основата на всички тях е поставена общността, която се организира около спомените. И от тримата паметта (и в частност общностната памет) се разглежда като неделима част от личността на всеки човек, защото именно тя, независимо дали документирана, архивирана, материално или вербално предадена, е връзката с всичко познато, традиционно и родно, което следва да се пази за и пренася през поколенията.

Памет и (мигрантски) медии

Медиите заслужено могат да бъдат наричани „агенти на колективната памет“, защото именно те се явяват като особено важен сегмент в нейното конструиране. Те не само коментират настоящето, но са призвани да осмислят миналото и периодично да ни препращат към него, превръщайки се в пространства, където да се осъществява връзката с историята и паметта (Капралов 2018: 34).

Журналистическото отразяване на миналото може (и оказва) въздействие върху начина, по който общността (ще) се отнася към същото това отдавна изтекло време. Редакторските екипи имат правото и привилегията да разказват за събитията от настоящето, но и са натоварени с отговорността, че едновременно създават архиви и спомени.

Никой няма силата да противодейства на това времето да приобщава печатните издания към архивните единици. Архивите пазят материални свидетелства и ни дават достъп до свят, който иначе не бихме могли да наблюдаваме по друг начин, заради отдалечеността във времето (Ръовел 2010: 238). Те никога не отказват памет – дали добра, или разочароваща; дали караща ни да се гордеем, или да се срамуваме, тя – паметта, остава трайна и непокътната между пожълтелите страници и чака момента, в който ще бъде потърсена, събудена, пожелана, отново потребна и оценена (Стоянова 2012: 9).

Мигрантските медии в качеството си на географски далечен, но неоспоримо значим и важен сегмент от българската журналистика също следва да бъдат разглеждани като „пространства за памет“.

Тези медии имат своята съществена роля в живота на българските общности по света. Те възникват в отговор на изконната черта на българина – без значение къде по света живее, да бъде информиран, но скоро след създаването си надскачат информационната си функция и чрез своите архиви се превръщат в пазители на общностната история, а с това и в повелители на колективната памет на диаспората.

Ако се насочи поглед към българоезичните мигрантски медии², издавани от българските общности в Чехия и Словакия, впечатление правят най-първо техните заглавия – „Роден глас“³, „Българи“⁴, „Сънародник“⁵. Изборът на препратки към националността със сигурност не е случаен и свидетелства за това, че и трите списания са обособени като пространства, около които да се обединят „сънародниците“, „българите“, за да чуят „родния глас“, който ще им помогне да пренесат напред във времето колективната памет и да съхранят националната си идентичност.

Своеобразни пазители на общностната памет се оказват и тематичните рубрики в две от списанията:

- „Традицията повелява“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Православни традиции“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Традиция“ (сп. „Българи“, Чехия); „Култура и традиции“ (сп. „Българи“, Чехия);

---

² Изследваният архив на трите списания обхваща издателския период между 2008 и 2022 г.

³ Списание „Роден глас“ се издава в Чехия от Асоциацията на българските сдружения в Чешката република (АБСвЧР). „Роден глас“ води началото си от 1971 г., когато започва да се издава първо като вестник в тогавашната Чехословакия. Днес списанието има повече от половинвековна история, продължава да се издава като двумесечник (шест пъти в годината) и е официален печатен орган на АБСвЧР. Официален сайт на списание „Роден глас“: <http://www.bgklub.cz>

⁴ Списание „Българи“ се издава в Чехия от Българското гражданско сдружение „Възраждане“. Издава се от 2002 г. насам като двумесечник в тираж 1000 броя. Официален сайт на списание „Българи“: <https://www.blgari.eu/>

⁵ Списание „Сънародник“ (на словашки Крајан) е двуезично (списва се на български и словашки език) издание на Българския културен съюз „Христо Ботев“. Списанието е основано през 2006 г. и към настоящия момент се издават 4 печатни броя годишно. Официален сайт на списание „Сънародник“: <https://bulgariansinslovakia.org>

- „Гордост и памет“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Годишнини“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Памет“ (сп. „Българи“, Чехия); „Годишнини“ (сп. „Българи“, Чехия);
- „Огнища на българщината“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Едно българче разказва...“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „България и българите“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Отечество мое“ (сп. „Роден глас“, Чехия); „Българче“ (сп. „Българи“, Чехия).

Както подсказват имената на рубриките, голяма част от публикуваните в тях статии са обвързани с исторически моменти, репортажи от чествания или отбелязване на годишнини от събития и празници, общностни сбирки и тържества, маркирани от Нора като основни топоси, около които да се конструира колективната памет.

Въпреки че в списание „Сънародник“ (Словакия) няма обособени конкретни тематични рубрики, може да се отбележи, че до известна степен публикуваните в него материали често препокриват идеите и тематичните направления в другите две български списания, издавани в Чехия:

- „Розите на България“ (сп. „Сънародник“, 2/2018);
- „БСУ „Христо Ботев“ – училище със 70-годишна история“ (сп. „Сънародник“, 2/2018);
- „Герои и идентичност“ (сп. „Сънародник“, 4/2019);
- „Два езика – братя“ (сп. „Сънародник“, 2/2020);
- „Кратка история за един вестник и списание с много дълъг живот“ (сп. „Сънародник“, 1/2021);
- „Не се гаси туй, що не гасне“ (сп. „Сънародник“, 3/2022).

И в трите списания прави впечатление, че рубриките и публикуваните статии са носители на приповдигнато ниво на емоции и известна доза носталгия, които неизбежно съпътстват живота на диаспората. Вероятно едно опитно журналистическо око няма как да не забележи между страниците известни неточности в чисто технически план, но приемайки факта, че тези медии се списват и издават от самодейци, спокойно можем да ги наречем „свършени с несвършенствата си“.

„Роден глас“, „Българи“ и „Сънародник“ са добри примери как с помощта на родния език и документираното слово може да се съхрани родовата национална памет.

Основни изводи

Френският културолог Жан Бодрияр определя медиите като „семеен портрет на нацията“ (Бодрияр 2003: 78) и наистина българоезичните мигрантски медии могат да бъдат оприличени на „портрет“ на българската диаспора, защото подобно на надписите на гърба на стари снимки те документират събитията, които са се случили и развъннували общностите.

Позната е силата на стария печат да стопява дистанцията между годините, но изненадващ до известна степен е фактът, че медийните архиви въпреки изтеклите от деня на издаването месеци, години, декади всъщност не носят онзи застоял дух, познат ни от музеите (Стоянова 2012: 15). А точно обратното – страниците им са като глътка свеж въздух, която си поемаме, докато някогашното „сега“ оживява пред очите и в ръцете ни. Отново срещите с архивите ни носят и напомнянето, че имаме възможността с помощта на медиите да завещаем на следващите поколения комуникативна топлина, която да (пре)откриват чрез страниците на печатните издания.

ЛИТЕРАТУРА

- Асман 2001:** Асман, Я. *Културна памет. Писменост, памет и политическа идентичност в ранните високоразвити култури.* [Assmann, Y. *Kulturna pamet. Pismenost, pamet i politicheska identichnost v rannite visokorazviti kulturi.*] София: Планета 3, 2001.
- Асман 2007:** Assmann, J. *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen.* München: C. H. Beck, 2007.
- Бодрияр 2003:** Бодрияр, Ж. *Система на предметите.* [Baudrillard, J. *Sistema na predmetite.*] София: ЛИК, 2003.
- Великова 2019:** Великова, С. Медийни употреби на миналото [Velikova, S. *Medijni upotrebi na minaloto.*] // *Любословие № 19.* Ред. С. Неделчева. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2019, 114 – 157.
- Капралов 2018:** Капралов, И. Медийна памет [Kaprалov, I. *Medijna pamet.*] // *Градът – памет и медии.* Съст: Е. Добрева, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2018, 20 – 40.
- Нора 1997:** Нора, П. Колективната памет. [Nora, P. *Kolektivnata pamet.*] // *Духът на „Анали“.* София: Критика и хуманизъм, 1997, 233 – 237.

- Нора 2004:** Нора, П. *Около Пиер Нора. Места на памет и конструирани на настоящето.* [Nora, P. Okolo Pier Nora. Mesta na pamet i konstruirane na nastoyashteto.] София: Дом на науките за човека и обществото, 2004.
- Проданов 2006:** Проданов, В. *Спекулациите с паметта.* [Prodanov, V. Spekulatsiite s pametta.] // *Култура и памет. Материали от XIV лятна научна среща,* 2006. < https://electronic-library.org/articles/Article_0203.html> (18.12.2022).
- Ръвел 2010:** Ръвел, Ж. *Есета по история и историография.* [Revel, J. Eseta po istoriya i geografija.] София: Дом на науките за човека и обществото, 2010.
- Стоянова 2012:** Стоянова, Л. *Вестникът и националната културна памет.* [Stoyanova, L. Vestnikat i natsionalnata kulturna pamet.] Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2012.